

TRAKYA HAFRIYATI

Dr. Arij Müfid Mansel

T.T.K. âzası ve Trakya hafriyatı direktörü

I. 1936 — 1939 ÇALIŞMALARININ KISA BİR İCMALİ

Türk Tarih Kurumunun 1936 senesinden beri Trakyanın muhtelif yerlerinde yaptırdığı araştırmalar her sene mühim neticeler vermekten hâli kalmamışlardır. Bu araştırmalar ötedenberi asarı atika bakımından fakir bir mıntaka olarak telâkki olunan Trakyanın hiç te böyle olmadığını ve mühim eserlerle dolu olduğunu meydana koymuştur. Vakıa Trakyada büyük şehir harabelerine ve muazzam taş yahud mermer bina bakıyelerine tesadüf etmeğe imkân yoktur. Fakat buna mukabil bugünkü şehirler ve köyler civarında, alelekser yüksek sırtlar üzerinde, mahrutî şekilde yığma tepeler mebzulen mevcuddurlar. Trakyayı dolaşmış olan seyyahların ötedenberi dikkat nazarlarını cekmiş ve mahiyetleri uzun müddet meçhul kalmış olan bu yığma tepe yahud tümülüsleri fransız arkeoloğu A. Dumont Herodot'un (V,8) Trakların cenaze âdetlerinden bâhis fıkrasile alâkadar göstermiş ve bu suretle bunların mezar âbidelerinden başka bir şey olmadığını isbat etmiştir [1]. 1936 senesinden beri Türk Tarih Kurumunun emrile yapmış olduğum tetkik seyahatleri ve kazılar esas itibarile Ergenenin şimal kısımlarındaki tümülüslerin araştırılmasına inhisar etmiştir.

1936 senesinde Alpülluda, şeker fabrikasının şimalindeki sırtlar üzerinde bulunan bir tümülüs kazılmış (kutru: 50 m.; yüksekliği: 7 m.) burada hiç bir mezara rastlamak kabil olmamış, fakat tümülüsün altında, tabii zeminden 25-30 cm. aşağıda, üzerleri kı-

[1] A. Dumont, Voyage archéologique en Thrace (Archives des missions scientifiques II 6, 1871). Herodot'un V, 8 deki metnine dair mukayese ediniz: Semenov, Wochenschrift für klassische Philologie 1911, sah. 1429. Kaideleri yuvarlak ve üst kısımları mahrutî şekilde olan bu yığma tepeler B. Wace'in B grupuna (Annals of the British School at Athens 20, sah. 123 v.s.) ve St. Casson'un Grup I ine (Macedonia, Thrace and Illyria, 1926, sah. 120 v.s.) dahil olmaktadır. Bunlara dair umumî olarak : Pauly-Wissowa, Realenzyklopaedie der klassischen Altertumswissenschaft VI, A 1 sah. 535 v. s. (G. Kazarow). - A. Müfid Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi, (Edirne ve Yöresi eski eserleri sevenler Kurumu yayınlarından No. 5), 1938, sah. 15 v. s.

zarmış kerpiç kitlelerinin gösterdiği gibi, bir yangın neticesinde harab olmuş, preistorik ev bakıyelerine ve bunlarla birlikte bir takım hayvan kemiklerine ve bilhassa bir hayli siyah, kül yahut toprak renginde monokrom keramiklere tesadüf edilmiştir. Elde, tornasız olarak yapılmış ve üzerleri perdahlanmış olan bu vazo kırıklarından bazılarını birleştirmek ve bu suretle bu keramiğin şekilleri hakkında bir fikir edinmek kabil olmuştur. En karakteristik şekil basık ve yayvan gövdeli, kalın ve uzun ağızlı ve tek kulplu bir vazo tarafından temsil olunmaktadır. Burada bulmuş olduğumuz keramikler, gerek şekil ve gerek teknik bakımından, mühim bir merkezi Macaristanın muhtelif eyaletlerinde bulunmuş olan ve Toszeg A kültürü adını taşıyan ilk tunç kültürü keramikleri ile beraber gitmekte, binaenaleyh ikinci bin yılının başlangıcına aid bulunmaktadır [1].

Alpullunun takriben 5 km. cenubunda, Sinanlı köyü mezarlığı içinde bulunan küçük bir hüyük (kutru: 20 m.; yüksekliği: 3 m.) dahi araştırılmış ise de [2] buranın evvelce açılmış olduğu anlaşılmış, civarda yapılan sondajlarda evvelce açılmış ve karıştırılmış mezarlara ait boncuklar, ağırşaklar, fayans bir arslan heykelciği, müteaddit toprak vazolar bulunmuş ve bunlardan hüyükün etrafındaki mezarlığın M.s. 1. - 2. asra ait olduğunu istidlâl etmek kabil olmuştur. Burada enteresan olan nokta Sinanlı köyü Türk mezarlığının pek eski bir Trak mezarlığının devamını teşkil etmesidir.

Aynı sene zarfında kazmış olduğumuz Edirne Hasköyü civarındaki bir hüyükte ise (kutru: 30 m.; yüksekliği: 7 m.) hiç bir mezar bulunmamıştır [3].

[1] Bu hafriyatın neticelerine, muhtasar bir şekilde, şu eserlerde temas edilmiştir: A. Müfid Mansel, Les fouilles de 1936-37 en Thrace (La Turquie Kémaliste, Numéro spécial consacré au Ile Congrès d'Histoire Turque et à l'Exposition d'Histoire, No. 21-22, Déc. 1937), sah. 37-38, res. 1-4.-A. Müfid Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi, sah. 22-23, res. 29-31. Alpullu keramiklerine teknik ve şekil bakımından benzeyen Toszeg A kültürü keramikleri için: V. G. Childe, The Dawn of the European Civilisation, 1927, sah. 200 v. s. - The Danube in the Pralhistory, 1929, sah. 246 v. s. - F.v. Tompa, 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912-1936. 24/25. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission, 1934/5, sah. 61 v. s.

[2] Üzerinde dört dikili taş bulunan bu hüyükün fotoğrafisi: A. Müfid Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi, levha V, res. 5.

[3] Bu kabil boş hüyükler dahi vardır. Bunlara Bulgaristanın muhtelif yerlerinde rastlamak kabil olmuştur. Hasköy hüyükünün bir fotoğrafını «Trakyanın Kültür ve Tarihi» nde, levha VI, res. 7 de bulmak kabildir. Bu hüyük

1937 senesi yazında Lüleburgaz kasabasının [1] dört kilometre şarkında bulunan ve Umurca höyükleri adını taşıyan dört tümülüstüen üçü araştırılmış ve tarafımızdan B harfile gösterilmiş olan tümülüste (kutru:65; yüksekliği : 11 m.) biri kenarda, diğeri ise tepenin merkezinde olmak üzere iki mezar bulunmuştur. Basit müstatil şeklinde çukurlardan ibaret olan ve birincisinin üzeri tahta kalaslar, ikincisinininki ise mukavves ve mukaar geniş ve yayvan tuğlalarla örtülmüş olan bu mezarların içinde ve etrafında pek az altın ve gümüş, buna mukabil pek çok ve mütenevvi tunç, cam ve toprak eser bulunmuş ve bunlardan bu iki mezarın kadınlara ait olduğu istidlâl edilmiştir. Dış mezarda bulunmuş olan ve imparator Vespasian'dan Hadrian'a kadar gelen altı gümüş Romen sikke bu mezarların M.s. 2inci asrın ilk nısfına ait olduğunda şüphe bırakmamaktadır. Mezar çukurlarının içinde iskeletler değil, fakat evvelce yakılmış olan cesetlerin külü bulunmuştur [2].

Bu civarda bulunan ve B hüyükünden çok daha küçük olan C tepesinde (kutru: 55 m.; yüksekliği: 4 m.) bir mezara tesadüf etmek kabil olmamış, D tepesinin ise (kutru: 35 m.; yüksekliği: 6 m.) evvelce açılmış ve soyulmuş olduğu tesbit olunmuştur [3].

1938 senesinde, araştırma ve kazılarımızın merkezi olarak Vize mntakasını intihap ettik. Balkanlardan ayrılıp Karadeniz sahillerine muvazi olarak cenubu şarkî istikametinde uzanan "Küçük Balkanlar," yahud "Stranca Balkanları,"nın cenup eteğinde bulunan Vize (eski Bizye) şehri Trakların Ast kabilesinin merkezi idi ve M.e. 1inci asırdan Trakyanın vilâyet olarak Roma devletine ilhak edildiği M.s. 44 senesine kadar son bir Trak hanedanının tesis eylemiş olduğu "Şarkî Trakya Kırallığı,"nın payitahtı idi [4].

Arpaç ve Küküler üzerinden Süloğlu dereşi vadisini takiben Süloğlu kasabasına kadar uzanan mühim bir hüyükler grubunun mebd'ini teşkil etmektedir (mukayese ediniz: Trakyanın Kültür ve Tarihi, sah. 16).

[1] Lüleburgaz'ın eski ismi Bergule yahud Arkadiupolis idi. Bakınız: Pauly-Wissowa, Realenzyklopaedie der klass. Altertumswissenschaft III, 1, sah. 293 (Oberhummer).

[2] Lüleburgaz hafriyatına dair: «La Turquie Kémaliste» (No. 21-22, Déc. 1937) deki makalem, sah. 38 v.s.; res. 5 v.s. — Trakyanın Kültür ve Tarihi, sah. 18-19, levha VIII-XVIII.

[3] D höyükünün içinde cenup - şimal istikametinde bulduğumuz oldukça geniş bir galeri define arayıcılarının burada esaslı bir surette çalışmış olduklarını göstermektedir. Lüleburgazda halk arasında dolaşan bir rivayete göre bu tepe 1878 seferinde Ruslar tarafından açılmıştır.

[4] Bizans'lı Stefan ve Strabon (VII, 331) tarafından «τῶν Αστῶν βασιλείον», Plinius (N. H. IV, 47) tarafından ise «arx regum Thraciae» olarak gösterilen bu

Anadere tarafından sulanan geniş ve münbit bir ovaya tamamen hâkim iki tepenin üzerinde ve yamaçlarında bina edilmiş olan ve mevkiinin güzelliği, sularının bolluğu ile temayüz eden Vize şehri bir hayli eski âsar ve bu meyanda üst kısımları bizanten (6 ıncı asır) alt kısımları ise daha eski bir devire ait bir kaleye malik bulunmakta, önündeki ovada ve bu ovayı cenup ve cenubu şarki kısımlarında ihata eden tepeler üzerinde ise muhtelif cesamette kırk kadar tümülüs ihtiva eylemektedir.

Vizede hüküm sürmüş kırallara yahut zadegâna ait mezarlar olmaları lâzımgereceği mülâhazasıyla bu tümülüslerde yapmış olduğumuz araştırmalar bu kanaatimizin doğru olduğunu göstermiştir. Netekim 1938 senesinde Vize ovasında dört hüyük açılmış, bunlardan tarafımızdan A harfile gösterilmiş olan bir hüyükte hakikaten «kırallı» bir mezar bulmak kabil olmuştur. Bundan maada Vize kasabasının dahilinde, Çömlekçi Tepe [1] ve Kale dibinde sondajlar yapılmış ve buralarda M. s. 2. - 3. asra ait mühim bina bakileri meydana çıkarılmıştır [2].

1938 senesinde, Vize'den maada, M. e. 5. - 4 asırda mühim bir kültür merkezi olduğu anlaşılan Kırklarelinin [3] takriben 3 km. cenubunda bulunan üç tümülüsten ikisi açılmış, bunlardan tarafımızdan A harfile gösterilmiş olan tepede müstatil şeklinde bir dahliz ve üzeri yukarı doğru darlaşan taş halkalardan müteşekkil Miken tarzında bir kubbe ile örtülmüş 6,80 m. kutruna yuvarlak mezar

şehir için şu eserlere müracaat olunabilir: Pauly - Wissowa, *Realenzyklopaedie* III, 1, sah. 552 (Oberhummer). — M. Kristodulos, *Περιγραφή ιστοριογεωγραφική της ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν*, Atina, 1881, sah. 35 v. s. - Th. Lakidis, *Ἱστορία Βιζύης καὶ Μηδείας*, İstanbul, 1899. — F. Schaffer, *Archaeologische Beobachtungen auf einer Reise im östlichen Thrakien*. Oesterreichische Jahrbücher VI, 1903, Beibl. sah. 63 v. s. — Şkorpil, *Notes sur les antiquités de Strandja - Planina*. Bulletin de la Société archéologique Bulgare III, 1912/13, sah. 238 v. s.

[1] Kristodulos, ismi geçen eser, sah. 36 da «Çömlekçi tepe» de bulunmuş olan âsardan bahsetmektedir. Biz burada, muahhar bir devirde bir şarap imalât-hanesi haline ifrağ edilmiş olan peristyl'li Romen bir bina (villa?) bakiyesine tesadüf ettik. Fakat bina maalesef pek harap bir halde idi.

[2] Kale dibinde, meyilli bir arazide yapılmış cesim payelere istinad eden kalın kemerlerden müteşekkil bir takım «substruction» lar meydana çıkardık. Bu mevkide bulunan, fakat ekserisi parçalanmış yahud üst kısımları yontulmuş olan büyük mermer mimari parçalar bu mevkide, ihtimal M. s. 2. - 3. asra aid, mühim bir binanın mevcut olduğunu göstermektedirler. Bu kazılar ayrıca neşrolunacaklardır.

[3] Eski adı katiyetle malûm olmıyan Kırklareli (eski Kırkkilise) için şu eserlere müracaat olunabilir: M. Kristodulos, *Περιγραφή ιστοριογεωγραφική της ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν*, Atina 1881. - Kristodulos, *Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησιαί*, İstanbul, 1897.

odasından müteşekkil mükemmel bir taş tekniği arzeden bir mezar binası bulunmuş [1], tarafımızdan B harfile gösterilmiş olan diğer bir tepenin içinde ise üzerleri taş kemerle örtülü müstatil şeklinde bir dehliz ve yine müstatil şeklinde bir mezar odasından müteşekkil «Makedonya kamara mezarları» tipinde bir mezar binası meydana çıkarılmış, M. e. 5.-4. asra aid oldukları anlaşılan bu mezarların evvelce açılmış ve soyulmuş olduğu tesbit edilmiştir [2].

1939 senesi son baharında yine Vize ovasında beş hüyük (E, F, G, H, İ hüyükleri) açılmış, hüyüklerin en büyüğü olan E hüyüğünün (kutru: 65 m.; yüksekliği: 18 m.) üstünde, içinde bir takım altın, tunç, demir, cam ve toprak eserler bulunan bir mezar meydana çıkarılmış (M. s. I inci asır), tepenin altında bulunması lâzımgelen asıl mezarı keşfetmek için açılmış ve 16 metre derinletilmiş olan büyük tranşenin içi, hafriyatın sonlarına doğru yağın sürekli yağmurlardan dolayı su ile dolduğundan, buradaki ameliyeyi tatil etmek mecburiyeti hasıl olmuştur. Bu hüüğün hemen yanında bulunan F hüüğünde (kutru: 40 m.; yüksekliği: 3 m.) başsız bir at iskeleti meydana çıkarılmıştır. G tepesi şayanı dikkat bir eser vermemiş, H hüüğünde basit olmakla beraber başka başka tipler arzeden üç mezar keşfedilmiştir. İ hüüğünde ise hiç bir mezar bulunamamıştır.

Aynı sene zarfında Kırklareli cenubundaki üçüncü hüyük (C hüyüğü) dahi açılmış ve burada takriben 12 m uzunluğunda ve 3,12 genişliğinde ince uzun bir müstatil teşkil eden ve dört daireden ibaret bulunan, üzeri taş kemerle örtülü bir mezar binası bulunmuş, diğerleri gibi evvelce açılmış ve soyulmuş olan bu mezarın dahi, muhkem ve itinalı taş tekniğinden dolayı, M. e. 5. - 4. asra ait olduğu sabit olmuştur [3].

[1] Evvelce, 1891 senesinde, Eriklice mevkiinde, istihkâm inşaatı esnasında bu kabil bir kubbeli mezar bulunmuş (Kristodulos, 'H Θράκη και αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, sah. 268) ve bu mezar Hasluck tarafından tarif ve tasvir olunmuştu (Annals of the British School at Athens XVII, 1910/11, sah. 76-79. Mukayese ediniz: aynı mecmua XVIII, 1912/13, sah. 216). Bulgaristanda ise Mezek (Cesri Mustafa Paşa) civarında aynı tarzda iki mezar meydana çıkarmak kabil olmuştur (B. Filov, Die Kuppelgräber von Mezek. Bulletin de l'Institut archéologique Bulgare XI, 1937, sah. 1 v. s.). Kırklareli mezarı bu mezarların en büyüğü ve en abidesidir ve kubbeğe doğru yükselen harç ile yapılmış şakuli şeritler ve madeni tezyinatın raprı için yapılmış olan ve ufki tabakalar teşkil eden delikler ihtiva eylesmesinden dolayı hususi bir ehemmiyete malik bulunmaktadır. Bu mezarı ayrıca neşredeceğiz.

[2] Mezar tipi için mukayese ediniz: Th. Macridy, Un tumulus Macédonien à Langaza. Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts XXVI, 1911, sah. 193 v. s., levha II - VI.

[3] Bu hafriyat ayrıca neşrolunacaktır.

II. 1938 senesi Vize Hafriyatı

Dört sene devam etmiş olan hafriyat faaliyetinde en mühim neticeler, 1938 senesinde, Vizede, elde edilmiştir. Binaenaleyh bu araştırmadan biraz daha mufassal olarak bahsetmeği faideden hali görmüyoruz. Bu kısımda hüyük hafriyatı nazarı itibara alınacak, Vize kasabası dahilinde yapılmış olan sondajlar ve Kırklareli hafriyatı ise ileride hazırlanacak bir makaleye mevzu teşkil edecektir.

1938 senesi hüyük hafriyatı 13 Ağustos 1938 den 17 Eylül 1938 e kadar devam etmiş, bundan sonra 5 Birinci Teşrine kadar Vize kasabası dahilinde ve Kırklarelinde çalışılmıştır. Hafriyat heyeti direktör olarak bu satırların müellifi, asistan olarak İstanbul Üniversitesi arkeoloji asistanı Münire Karacalarlı, muhasip olarak Topkapı Sarayı başkâtibi Şefik Güneşli ve mimar olarak Trakya Umumi Müfettişliği mimarı Mazhar Altan'dan teşekkür ediyordu. Canla başla çalışmış olan bütün bu arkadaşlara ve bilhassa her hususta kıymetli yardımından istifade etmiş olduğum Bay Şefik Güneşli'ye burada teşekkür etmeği bir vecibe addederim. Müzeler kimyageri Nureddin Akbulut mezar keşfiyatından sonra celbedilmiş ve mumâileyhin fresklerin çıkarılmasında ve asârın ambalajında himmeti sebkat etmiştir. Başta Trakya Umumi Müfettişi General Kâzım Dirik olduğu halde bütün mahalli otoritelerden gördüğümüz büyük yardımları dahi şükranla yadederim.

Yukarıda da söylemiş olduğum veçhile, 1938 senesi hafriyatında, Vize kasabasının takriben 4 km cenubunda, pek ivicacı bir seyir takip eden Ana Dere'nin kenarında ve civarında dört hüyük kazılmış ve bu hüyükler tarafımızdan, kazı sırasına göre, A,B,C,D harflerile gösterilmiştir. 50 metre kutrunda ve 9,5 metre yüksekliğinde olan ve oldukça muntazam mahrutî bir şekil arzeden bir tümülüs'te (res. 1) şark - garp istikametinde, 8 m. genişliğinde, bir tranşe açılmış ve tranşe tepenin ortasında 20 m. ye kadar genişletilmiş (res. 2 ve 3) ve 14 günlük bir ameliyeden sonra orta tranşe 9 m. derinliğe indikte, tepenin hemen hemen ortasında, müstatil şeklinde (iç eb'ad: 4,62 m × 3,12 m) muntazam işlenmiş ve muntazam ufki tabaklar şeklinde sıralanmış, mahalli yumuşak, sarımtrak kalker taşından harçsız olarak bina edilmiş ve üzeri aynı kalker taşından bir kemer ile örtülmüş bir mezar odası bulunmuştur (res. 3). Odanın kısa tarafları tam şark - garp istikametindedirler. Kalın dört köşe tuğlalarla kaplanmış olan odanın zemini bugünkü tarla seviyesin-

den 1,30 m. aşağıda bulunmaktadır (res. 4). Duvarların kalınlığı vassatı olarak 50 santimetredir. Res. 3 de görüldüğü veçhile müstatilin dört ucunda, kısa tarafların devamı olarak, 1,5 m. uzunluğunda ve 0,40 m. genişliğinde duvar çıkıntıları mevcuttur. (res. 7 yi dahi mukayese ediniz). Odanın uzun taraf duvarlarının dış kısımlarında pek muhtelif eb'adda kalker taşı ve taş kırıntıları ile takviye edilmiş bu suretle kemerin, bu kısımlar üzerine yaptığı tazyikin bir dereceye kadar karşılanmış olduğu tesbit edilmiştir (res. 3 ve 6). Genişlikleri 0,35 ile 0,54 metre arasında tehalüf eden ufki taş tabakalarından müteşekkil uzun tarafların duvarları odanın zemininden itibaren 1,18 metre şakuli olarak yükselmekte, bu seviyeden itibaren odanın üzerini örten kemerin kavsi başlamaktadır. Odanın azami yüksekliği 2,74 metreyi bulmaktadır. Res. 9 da görüldüğü veçhile odanın duvarlarını ve kemerini teşkil eden taşlar itinalı bir surette işlenmiş ve yekdiğeriyle muntazam olarak birleştirilmiştir. Bunların dış satırlarının kenarları ince şeritler halinde düzletilmiş, iç kısımları ise, üzerine sıva vurulabilmesi için, kabarıklık ve gayrı muntazam bir şekilde bırakılmıştır.

Mezar odası, şarka isabet eden kısa tarafında, mermer payeler ve dış kısmı silmeli bir mermer üst eşik ile tahdid edilmiş 1,40 m. genişliğinde ve 1,17 m. yüksekliğinde bir kapı ihtiva eylemektedir. Kapının dışına 1,70 m. yüksekliğinde ve 1,45 m. genişliğinde yekpare bir taş levha vazolunmuş ve bu levha üç büyük demir kenedle üst eşığe raptedilmiştir (res. 7 ve 10). İşte bu suretle mezar odasının içine girilmemesi için büyük bir ihtimam gösterilmiş olduğuna şahid oluyoruz.

Odanın içinde, cenubu şarki köşesine yakın bir mahalde, balık sırtı şeklinde iki tarafa meyilli bir kapağı havi taş bir lâhid vardı (res. 5, 6, 11). Gerek lâhidin teknesi, gerek kapağı oldukça gayrı muntazam bir şekilde idiler. Lâhid teknesinin uzunluğu alt kısmında 2, üst kısmında ise 2,12 m. idi; şark kısa tarafının genişliği altta ve üstte 0,90 m., garp tarafındaki ise altta ve üstte 1,02 m. yi buluyordu. Kapağın yanlardan irtifacı 0,20, merkezden irtifacı ise 0,30 m. olup üst kısmının uzunluğu 2,12 idi. Teknenin yüksekliği şark tarafında 0,90, garb tarafında ise 1,02 m idi. Lâhidin içine ölünün kültü ve bir takım kıymetli eserler vazolunduktan sonra kapak tekneye müteaddit demir kenedlerle raptedilmiş, bundan sonra lâhidin dışı, duvara müteveccih uzun tarafı hariç olmak üzere, kalın bir alçı tabakası ile örtülmüş ve bu tabakanın üzerine bir takım nakışlar yapılmıştı.

Lâhdin esas uzun cephesinde (res. 12-13) serpme siyah noktaları ihtiva eden beyaz bir zemin üzerinde bir kapı ve bu kapının sağında ve solunda, kordelalarla (taenia) süslenmiş girlandlar göze çarpmaktadır. Kapının çerçeveleri sarı ve mavi, kanatlarının üst kısımlarındaki kafesler ve alt kısım panoları ise kırmızımsıtrak kahve rengidirler. Girlandlar kahve rengi ve kırmızı, bunların ortasında bulunan rozetler ise siyahdırlar. Lâhdin kısa tarafları siyah benekli beyaz renkte olup kapağın vücade getirdiği üç köşe fronton'un içinde sekiz kollu bir rozet ihtiva etmektedirler. Kapağın üst kısmı kırmızıdır. Binaenaleyh bu lâhid cephesindeki kapı tasviri ve kırmızı kapağı ile, üzeri kırmızı kiremidlerle örtülü bir evi taklid etmektedir.

Fakat yalnız lâhdin dışı değil, mezar odasının içi dahi kâmilan alçı ile sıvanmış ve rengâ renk nakışlarla süslenmişti. En alt kısımda, 0,20 m. yüksekliğinde, üzeri beyaz bir zemin üzerine serpme kırmızı, mavi ve sarı noktalar ve hatlar ihtiva eden, binaenaleyh damarlı polikrom mermeri taklid eden bir kaide frizi bulunmakta, bunun üzerinde iç içe geçmiş kalın kırmızı, sarı ve daha ince siyah çerçevelerle tahdit olunmuş benekli beyaz satırlardan mürekkep 1,25 m. yüksekliğinde ve 6,95 m. genişliğinde mermer plâkaj taklidi büyük panolar gelmekte, bu panoların üzerinde ise kalın siyah çizgilerle tahdit edilmiş 0,32 yüksekliğinde bir friz bulunmaktadır. Bu friz koyu kırmızı bir zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renklerle işlenmiş iki sıra yarım daireler ihtiva etmekte ve bunların iltisak noktalarının altında ve üstünde palmetler, nebati motifler ve beyaz, yahut sarı gayet ince ve zarif vazolar yer almış bulunmaktadırlar (res. 14-20). Şakuli duvar tezyinatı bu frizle nihayet bulmakta, odanın kemer şeklindeki tavanının üzerinde mavi zemin üzerine yapılmış sekiz kollu beyaz yıldızlar göze çarpmaktadır (res. 9,15,19). İşte bu suretle tavan yıldızlı gökü tasvir etmektedir.

Odanın garp kısa tarafında, kırmızı friz ile kemer kavsi arasındaki sahanın, tavan gibi, mavi zemin üzerine yapılmış beyaz yıldızlar ihtiva ettiği anlaşılıyor (res. 15 ve 20). Şark kısa tarafında ise, kapının üst eşliğinin silmesi ve bu silmenin duvar üzerindeki devamı üzerinde, uzun taraflarda tesbit etmiş olduğumuz kırmızı friz gelmekte, bunun üzerinde, kemer kavsi tarafından tahdit olunan sahada insan tasvirleri yer almış bulunmakta idiler. Fakat bu kısmın duvarı, dış toprakların tazyikiyle çökmüş olduğundan bu figürlü freskleri maalesef restore etmek imkânı hâsıl olmadı.

Odaya girdiğimiz esnada fresklerden bir çoğunun dökülmüş, hattâ kemer ve yan duvar taşlarından bir kısmının odanın içerisine

düşmüş, bir kısmının ise rutubetin tesiriyle yumuşamış ve adeta kireç haline gelmiş olduğunu gördük (res. 11). Fakat duvarların üzerinde kalmış olan fresk bakiyeleri (res. 14, 16) duvar ve tavan dekorasyonunun terkibi için kâfi gelmiştir. Türk Tarih Kurumunun maddî yardımı ile İstanbul Arkeoloji Müzesinin üst kat salonlarından birinde tabii büyüklükte restore edilmiş olan mezar odası ve dahilî tezyinatı hakkında res. 13, 15, 17-20 bir fikir vermektedirler.

Gerek lâhdin, gerek odanın tezyinatında Romanın tesirleri göze çarpmaktadır. Romen lâhidler üzerinde kabartma olarak gösterilmiş girlandlara (bilhassa Küçük Asya lâhidlerinde) yahut kapı tasvirlerine sık sık rastlamak kabildir. Fakat Vize mezarında, gerek lâhidde, gerek odanın dahilinde bulduğumuz fresklerin enteresan olan ciheti, bunların Roma tesirlerine rağmen, tam Romen olmayışdır. Taş, yahud tahta lâhidlerin üzerlerinin kısmen alçı ile örtülmesine, hattâ bazan alçı yahud kemikten mamul kabartma aplikler ihtiva etmesine cenubî Rusyada, tümülüsler içinde bulunmuş olan lâhidlerde tesadüf edilmiştir [1]. Odanın iç tezyinatı dahi «enkrüstasyon üslûbunu», yahut kırmızı friz üzerindeki nebatî tezyinat ve ince uzun zarif vazolardan dolayı imparatorluğun ilk devirlerine ait bulunan muahhar «ikinci nakış üslûbunu» hatırlatmakla beraber [2], cenubî Rusya mezarlarında bulunmuş olan fresklere daha fazla yaklaşmaktadır. Cenubî Rusya ve bilhassa Kerç havalisinde dahi, oda duvarlarının üst kısımlarında, figürlü sahnelere tesadüf etmek kabildir [3]. Bu havalide bulunmuş olan mezarlar gerek plân, gerek inşa tekniği ve gerek dekorasyon bakımından Vize mezarına enteresan analogiler teşkil etmektedirler [4].

[1] Meselâ N. Kondakoff - J. Tolstoi - S. Reinach, *Antiquités de la Russie Méridionale*, 1891, sah. 39 v. s., res. 46. — C. Watzinger, *Griechische Holzsarkophage* (Wissenschaftl. Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, Heft 16).

[2] «Enkrüstasyon» üslûbunda alçak kaide, yüksek panolardan müteşekkil orta kısım, ince şerid halinde bir yahud müteaddid frizlerden ibaret, mermeri taklit eden duvar nakışlarına tesadüf etmek kabildir (Meselâ F. Mazois, *Les ruines de Pompéi III*, levha 36). Bu taksimatın esasî II inci ve III üncü üslûpta dahi baki kalmıştır. Vize kırmızı frizinin üzerindeki tezyinata müşabih tezyinat muahhar ikinci üslûba ait Romada Livia evi fresklerinde mevcuttur. (W Zschietzchmann, *Die Antike Kunst II*, 2, levha X).

[3] N. Kondakoff - J. Tolstoi - S. Reinach, ismi geçen eser, sah. 30 v. s., res. 30 v. s., 191 v. s.

[4] S. Reinach, *Antiquités du Bosphore Cimmérien*, 2. tabı, sah. 37, plân C, Nr. 7-10.

Hiç şüphesiz mühim bir şahsiyet ve bir erkek olduğu anlaşılan ölünün külünü ihtiva eden lâhdin içinde şu eserler bulunmuştur (res. 21 i mukayese ediniz):

Altın bir çelenge ait defne yaprağı şeklinde, üzerlerinde yaprak damarları kabartma olarak gösterilmiş olan 60 kadar altın varak calibi dikkattirler. Bunların bir kısmı lâhdin garp tarafında idi ve bazı kısımları pek iyi muhafaza edilmiş ve etrafı tül nevinden pek ince bir kumaşla sarılmış deriden mamul bir şeride raptedilmiş bulunuyordu (res. 22). Diğer bir kısmı is aplik olarak, lâhdin içine yayılmış olduğu anlaşılan kırmızı bir mantoyu tezyin ediyordu. Lâhdin içinde bulunmuş olan asârin kâffesinin üzerinde kırmızımtrak kalın bir kül tabakası bulunmuş olması, bunların üzerinin kırmızı bir kumaşla örtülmüş olduğunu ima eylemektedir.

Lâhdin orta kısmında bulunmuş olan iki altın yüzükten bir tanesi iri ve kalın olup ancak başparmağa takılmak için yapılmıştı (iç kutru: 2,5 cm.). Yüzük taşının üzerinde ortada yüksek ayaklı ve tek kulplu bir vazo bulunmakta, vazunun bir tarafında bir leylek, diğer tarafında ise yukarıda uçan bir kelebeğe bakan bir köpek yahud bir tilki oturmakta ve bu sahne bize gayri ihtiyari «leylek ile tilki hikâyesini» hatırlatmaktadır (res. 23 a). Birincisinden daha ince ve daha zarif olan ikinci yüzük ise (res. 23, b) (iç kutru: 2 cm.), kırmızı akik taşının üzerinde, zaferden sonra istirahat eden kalkan ve mızraklı bir Atena tasviri ihtiva etmektedir [1].

Lâhdin içinde bulunmuş olan en mühim eserler meyanında beş adet gümüş kadehi zikredebiliriz. Bunlardan birincisi müdevver olup ağız kısmına doğru genişlemekte ve dış sathında, bazı kısımları altınlanmak suretiyle tebarüz ettirilmiş birtakım kabartma tasvirler (emblemata) ihtiva etmektedir (yükseklik: 0,10 m) (res. 24-25). Bu tasvirler meyanında vecde gelmiş bir halde sağa doğru ilerliyen ve bir elinde bir «tirsos» değneği ve bir pars postu, diğer elinde ise bir şarap vazosu tutan bir Satir, yahud noktalı hatlar tarafından vücade getirilmiş kaideler üzerine vazedilmiş olan veyahud bunlardan aşağıya sarkan Diyonizos âyinlerinde rol oynayan maskeler ve muhtelif eşya zikre şayandırlar. Maskeler sakallı yahut sakalsız, saçları alın üzerinde yukarı doğru kabaran ve bazan boynuz dahi ihtiva eden Satir başlarını profilden yahut

[1] E. Pernice - F. Winter, Der Hildesheimer Silberfund, 1901, sah. 21 - 24, levha I-II. Sah. 24deki res. 6 yı dahi mukayese ediniz.

cepheden olarak tasvir etmektedirler; başlarında bir sarmaşık çelengi olan Menad yahud kel başlı Silen maskeleri dahi mevcuttur. Diyonizyak eşya ise uçları kordelâlarla süslenmiş tirsos değnekleri, içinden bir yılan çıkan yuvarlak çekmeceler (cista mystica), üzerinde alev yanan üstüvane şeklinde bir mezbah, meşaleler, «sirinks» adını taşıyan musiki âleti, kordelâlarla süslü ucu kıvrık bastonlar (pedum), çalpareler (tympanon), çingiraklar, etraflarına sarmaşık sarılmış olan şara ptulumları tarafından temsil olunmaktadır. Bazı Silen maskelerinin gerisinde Diyonizos kültüründe mühim bir rol oynayan kozalaklı bir fıstık ağacı bulunmaktadır. Kadehin kulpu, alt kısmı palmet şeklinde bir çiçeği kaide olarak kullanan ve iki eliyle bir güvercin tutan, kanatlı bir Eros heykelciği şeklindedir [1]. Bu vazo şekil bakımından Pompeyi civarında Boskoreal villasında bulunmuş olan meşhur gümüş definesine aid, üzerlerinde iskelet tasvirleri bulunan, kadehler yahud dış sathı kuş tüyü motifini havi bir kadehle beraber gitmekte [2], üzerindeki Satir tasvirinden dolayı neo-attik asar ve bilhassa Vikarello'da bulunmuş olan bir gümüş kadehin tasvirleriyle karâbet göstermekte [3], maskeler ve diyonizyak eşyadan dolayı Hildesheim definesine ait «maskeli kadehler», yahut üzerlerinde friz şeklinde diyonizyak tasvirler ihtiva eden bir takım gümüş ve tunç asarla enteresan benzerlikler arz etmektedir [4].

Diğer dört gümüş kadeh ayaklı, iki kulplu ve beyzi şeklinde olup dış taraflarında yine kabartma tezyinat ihtiva etmektedirler:

[1] Kadehin altında, lehim yerlerinin gösterdiği gibi, üç küçük ayak mevcuttu. Bunların, Boskoreal definesi «iskelet» li kadehlerinin altındaki istiridye kabuğu şeklindeki ayaklara benzedikleri kabul olunabilir (H. de Villefosse, Monuments Piot V, 1899, sah. 62, res. 14. Levha VII-VIII i dahi mukayese ediniz). Bu alt kısımda, gayet ince çizgilerle yazılmış olan ve kadehin veznini bildiren kitabeyi daha henüz halledemedim. Kulp üzerinde tasvir edilmiş olan aşk ilâhı Eros'un vazunun dış sathında sembollerini bulduğumuz şarap ilâhı Diyonizos ile alâkadar olduğu aşıkârdır (bakınız: Daremberg-Saglio, Dictionnaire des Antiquités I, 2, sah. 1604 v. s.).

[2] Monuments Piot V, levha VII-VIII, XXIII, 1 Aynı eserde, sah. 224 v. s. da zikredilen mümasil şekildeki vazoları dahi mukayese ediniz.

[3] Archaeologische Zeitung 25, 1867, sah. 78 v. s. Sah. 80-81 de zikredilen mümasil tasvirlere bakınız.

[4] Pernice-Winter, Der Hildesheimer Silberfund, sah. 35 v. s., levha XII-XVI.— F. Drexel, Alexandrinische Gefässe der Kaiserzeit. Bonner Jahrbücher 118 (1909), sah. 182 v. s. — Bu asarın üzerindeki maskeler, Drexel'in yazdığı gibi (ismi geçen eser, sah. 208 v. s.), üslup yeknasaklığı ile temayüz eylemektedirler.

bu kabartmalar karşı karşıya muhtelif vaziyetlerde duran ve bazan bir kelebek, bazan bir yılan yutmakla meşgul olan iki leylekten (ihtimal erkek ve dişi) müteşekkil gruplardan ibarettirler. (Yükseklik: 0,10. Kulplarla birlikte yükseklik: 0,11), (res. 26). Kulpların bir ucu bir palmet, kadehin ağzına intibak eden diğer ucu ise yekdiğerine mütenazır iki kıvrımın altından çıkan iki kuş başı (ördek başları) ihtiva etmektedir. Kıvrımların alt ve üst kısımları çiçeklerle süslenmiştir (res. 27). Bu kadehler teknik, şekil ve tezyinat bakımından Pompeyi'de bulunmuş olan, yahut Boskoreal definesine aid bulunan ve üzerlerinde leylek ve turna kuşları ihtiva eden kadehlerle şayanı dikkat bir benzerlik göstermektedirler [1].

Lâhidde bulunmuş olan son gümüş eser olarak şakuli saplı küçük bir kepçeyi zikredebiliriz (kulpu ile birlikte uzunluğu: 9,5 cm.) (res. 28). Yunanlıların «kiyatos», Romalıların ise «simpulum» tesmiye ettikleri bu kepçe şarabı küpten alıp kadehlere taksim etmek için kullanılırdı. Bu kepçe, yukarıda tarif ettiğimiz beş gümüş kadehle birlikte, Romalıların «argentum potorium» una, yani içki vazoları ve kapları serisine dahil olmaktadır [2]. Lâhdin şark tarafında bulmuş olduğumuz ağzı bir bezle sarılı bir kúpün şarap destisi olması pek muhtemeldir (res. 51 c).

Lâhdin içinde bulunmuş olan tunç eserler meyanında insan başı şeklinde yapılmış bir miğfer hususî bir ehemmiyet arzetedir. Türkiyede ilk defa olarak bulunmuş olan bu kıymetli eser üzerleri ince bir gümüş tabakası ile örtülmüş olan [3] biri başa, diğeri ise yüze intibak eden iki kısımdan, yani bir «başlık» ve bir de «yüzlük» yahut «maske» kısımlarından tereküp etmekte ve genç bir erkek başını en ince teferruatına kadar tecessüm ettirmektedir (yükseklik: 0,27) (res. 29-31). Yüzlük başlığa alın

[1] Mümasil şekiller: Pompeyi: Museo Borbonico XIII, levha 49 ve XV, levha 35. S. Reinach, Repertoire des Reliefs I, sah. 227, Nr. 1-4). Berthouville definesi: S. Reinach, Rep. d. Rel. sah. 75, Nr. 1-2. Boskoreal definesi: Mon. Piot V, sah. 76 v. s., 216 v. s., levha 11-12 (turna kuşları), levha 13-14 (leylekler). Kulplar dahi hemen hemen aynıdırlar (Mon. Piot V, sah. 222-223, res. 54-55). Bu kadehlerin alt kısımlarında ince çizgilerle gösterilmiş vezine müteallik yazılar vardır.

[2] Napoli Müzesinde bu kabil kepçelerden mürekkep zengin bir koleksiyon mevcuttur. Buna benzeyen parçalara Boskoreal definesinde dahi rastlamak kabil olmuştur (Mon. Piot V, sah. 111, levha 24, Nr. 3).

[3] Bu tabakanın bakiyelerine elyevm saçların arasında rastlanmaktadır.

üstüne tesadüf eden bir menteşe vasıtasıyla raptedilmiştir. Yüzlüğün yan taraflarında, kulakların altına tesadüf eden kısımda, birer halka ve başlığın enseyi örten kısmının uçlarında ise birer delik göze çarpmaktadır. Yüzlük açılmak suretiyle miğfer başa geçirildikten sonra yüzlük aşağı indirilir, bir ucu enselik üzerindeki deliğe raptedilmiş deri bir şerit halkaya bağlanır ve bu suretle yüzlüğü çehre üzerinde tesbit etmek kabil olurdu.

Beyzi bir şekil arzeden yüzlük genç ve sakalsız bir erkeğin portre hatlarını ihtiva etmektedir. Gözler oyulmuş, yalnız göz bebeğine tekabül eden kısım ince bir halka şeklinde tebarüz ettirilmiştir. Burun delikleri dahi oyulmuştur. Ağız hafif açıktır. Tekmil bu hususlar bu miğferin sahibi tarafından takılmış olduğunu göstermektedirler.

Miğfer zengin kabartma tezyiyat ihtiva etmektedir. Başlığın önünde ve alnın hemen üstünde, ortaya doğru yükselen bir alınlık vardır: bu alınlık Odisevs'in arkadaşlarını yutmakla meşgul Skilla'yı musavver bir kabartma ile süslenmiştir. Skilla üst kısmı insan, akant yapraklarıyla nihayete eren alt kısmından iki tarafa doğru fırlayan köpekler ve fışkıran balık kuyruklarıyla korkunç bir ejder şeklinde tasvir edilmiş olup sağ elinde parçalamış olduğu bir geminin dümenini tutmaktadır. Köpekler denizde yüzen Odisevs'in bedbaht arkadaşlarından ikisini yakalamışlardır. Deniz dalgalı bir surette gösterilmiş ve alınlığın köşelerine vazedilmiş olan yunus balıklarıyla karakterize edilmiştir.

Skilla tasvirleri gerek Yunan ve gerek Roma sanatında pek mebzul değildir [1]. Skilla tasvirlerine, miğfer tezyinatı olarak 4. asrın ilk nısfına aid Sicilya sikkeleri üzerinde rastlanmaktadır [2]. Fakat daha sonraları bu adetin terkedilmiş olduğu anlaşılıyor. Vize tasviri üzerindeki kabartmaya gerek motif, gerek üslup bakımından Boskoreal'de bulunup bilâhare British Museum'a götürülmüş olan bir tunç tabağın içindeki kabartma en fazla yaklaşmaktadır [3]. Başta, bu alınlıktan maada, yine

[1] O. Waser, *Skylla und Charybdis in der Literatur und Kunst der Römer und Griechen*. Diss. Zürich 1894. — O. Waser «Skylla» in: *Roscher's Lexikon der griechischen und römischen Mythologie* IV, sah. 1035 v.s.)

[2] *Roscher's Lexik. d. griech. u. röm. Myth.* IV. sah. 1038/9 daki bibliyoğrafyaya bakınız. Skilla tasvirine Kırimda bulunmuş olan miğferin yanaklıkları üzerinde dahi rastlanmaktadır (S. Reinach, *Antiquités du Bosphore Cimmérien*, levha XXVIII, 1).

[3] *Walters, Catalogue of Bronzes in the Brit. Museum*, 1899, sah. 162, levha 25. - *Roscher's Lexik. IV*, sah. 1044, res. 11.

kabartma olarak gösterilmiş olan meşe yaprakları ve palamutlardan müteşekkil bir çelenk bulunmaktadır [1]. Romahlarda «corona civica» adını taşıyan bu çelenk ön tarafında, ortasında bir taş bulunduğu anlaşılan bir çiçek ihtiva etmekte, arkada ise uzun bir kordelâ ile bağlanmış bulunmaktadır (res. 31). Enseyi örten kısmın üzerinde ortada üç dilimli bir akant yaprağından fışkıran ve iki tarafa, birbirine mütenazır olarak bir dalgalı hat şeklinde uzanan ve akant yaprakları ve muhtelif çiçeklerle tezyin edilmiş olan, bir asma dalı motifi göze çarpmakta, aynı motife, Romada Farnesina evi duvar tezyinatı ile beraber giden Hildesheim definesine ait gümüş tabakalarda rastlanmaktadır [2]. Yüzlükteki yanaklıklar üzerinde, omuzlarında bir miğfer, bir zırhlı elbise ve iki beyzî kalkandan müteşekkil tropaion'lar, (harp ganaimi) tutan, bir eliyle bu tropaion'u destekleyen ve bir kürre üzerinde duran kanatlı Viktoria'lar (zafer ilâheleri) tasvir edilmişlerdir [3].

Bu miğfer ilk defa O. Benndorf tarafından toplu bir halde «Gesichtshelme und Sepulcralmasken» (Denkschriften der Wiener Akademie, 1878) adlı eserinde tetkik edilmiş olan âbideler grubuna dahil olmaktadır. Tunç yahud demirden mamûl ve bazılarının üzerleri altın yaldızlı veyahud ince bir gümüş tabakası ile kaplı bu kabil yüzlüğü miğferlere şimdiye kadar İngiltere, Holanda, Fransa, cenubi Almanya, Sırbistan, Romanya ve İtalyada tesadüf etmek kabil olmuştur. Bulgaristanda ise bu kabil miğferlerden iki tane bulunmuştur: Bunlardan birincisi Nikopolis civarında meydana çıkmış ve Viyanaya götürülmüş, ikincisi ise Filibe civarında Cambaztepe hüyükünde keşfolunmuş ve Filibe müzesine nakledilmiştir [4]. Bu serinin en güzel ve en iyi muhafaza edilmiş parçalarından biri olan Vize miğferi üslûp bakımından Almanyada Württemberg'te, Bettenberge'de bulunmuş olan ve M.s. 1 inci asra aid

[1] Buna mümasil bir çelenk Filibe civarında Cambaztepede bulunmuş olan yüzlüklü bir miğfer üzerinde dahi vardır (B. Filov, Annuaire de la Bibliothèque de Plovdiv 1923, sah. 140 - 142, res. 1 - 3). Aynı üslûpta çelenklere ilk imparatorluk devrine ait sikkeler yahut imparator büstleri üzerinde tesadüf olunmaktadır (Daremborg-Saglio, Dict. d. Antiquités I, 2 s. 1535/36).

[2] Pernice-Winter, Der Hildesheimer Silberfund, sah. 57 v. s. levha 29.

[3] Aynı tipte Viktoria tasvirleri: K. Wölke, Bonner Jahrbücher 120, 1911, s. 167/168. -Daremborg-Saglio, Dict. d. Antiquités, V, s. 517.

[4] Nikopolis miğferi: Benndorf, ismi geçen eser, sah. 30 v.s. levha XII, 3 a - 3 c. Cambaztepe: Diakowic, Sbornik za narodni umutroveniya 22 - 23, 1 Filov, ismi geçen makale.

bulunan bir miğfere yaklaşmaktadır [1]. Miğferin saçlarının işleniş tarzı Augustus portreleriyle benzerlik göstermektedir [2].— Bu kabil yüzlüklü miğferlerden bazıları kadınlara aid bulunmakta, göz ve burunlarında hiçbir delik ihtiva etmemekte ve bu bakımdan Miken devrinden beri mezarlar içinde, ölülerin yüzlerine konulan ve bunların portre hatlarını ihtiva eden cenaze maskeleriyle karabet göstermektedirler. Bu miğferlerin şekillerini ve inceliklerini nazarı itibare alan Benndorf bunların şiddetli hareketlere mukavemet edemeyeceğini, yalnız sakin vaziyetlerde taşınabileceğini iddia etmekte, binaenaleyh bu miğferlerin dinî alay ve resmi geçitlerde kullanılmış olduğu neticesine varmaktadır. Bu miğferlerin esas mahiyetleri hakkında kat'i bir hüküm vermekten henüz uzakız. Yalnız muhakkak olan bir şey varsa o da yüzlüklü miğferlerin Romalılar tarafından koruyucu bir silâh olarak kullanılmamış olmasıdır. Harp silâhı olarak bu miğferlere müşabih miğferlerin Part ve Sarmat ağır silâhlı süvarisi tarafından kullanılmış olması muhtemeldir [3]. Biz Vize miğferini, yanında, aşağıda tarif edeceğimiz bir takım silâhlar bulunmuş olmasına rağmen, ancak merasim esnasında giyilmiş olan ve dinî mahiyetten tamamile âri bulunmayan bir miğfer olarak kabul edeceğiz [4].

Bu miğferin yanında tamamile muhafaza edilmiş ve lâhdin icine konulmadan önce katlanmış olan bir zırhlı elbise bulunmuştur. Bu elbise tunç zincirli bir satıh üzerine raptedilmiş küçük gümüş, tunç ve demir pullardan tereküp etmekte ve muhtelif cins maddeden (demir, tunç, gümüş kaplama tunç) yapılmış olan pullar elbisenin dış sathında bir takım hendesi tezyinat vücade getirmektedirler. Zincirli sathın altında ise mükemmel bir tarzda muhafaza edilmiş keten bir kumaş vardır (en fazla uzunluğu : 0,58 m.) (res. 32, a). Orta kısımda biri birinin içine geçen raptiye kolları mevcuttur. —Bu kabil pullu zırhlı elbiseler «cataphracti» adını taşıyan Pers-Part-Sarmat süvarisi tarafından giyilmektedir. Romalılara bu elbise-

[1] Benndorf, ismi geçen eser, sah. 22 v. s., levha VII — VIII. XV, 2.

[2] Meselâ: A. Hekler Die Bildniskunst der Griechen und Römer, levha 166, 167, 168, 171.-G Rodenwaldt, Die Kunst um Augustus. Die Antike XIII, res. 1, 3, levha 5.

[3] Benndorf, ismi geçen eser, sah. 61 v. s. Benndorf'un zikrettiği Heliodor, Aethiop. IX, 15 ve Amm. Marcellinus XXV, 1, 12 yi dahi mukayese ediniz.

[4] Maskeli miğferler ve cenaze maskelerine dair bir makalem yakında, İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisinde çıkacaktır.

ler Antoninler devrinden sonra nüfuz etmiştir [1]. Cenubî Rusya mezarlarında bu kabil elbiselere ait yüzlerce tunç yahut demir pul bulunmuştur. Bunların doğrudan doğruya deri, yahut kumaş üzerine raptedildikleri anlaşılıyor. Vize zırhlı elbisesi bu kabil parçaların en tamamı ve en iyi muhafaza edilmiş olanlarından biridir.

Bu elbiseden maada ahşap kılıfı kısmen muhafaza edilmiş uzun ve düz bir demir kılıç (uzunluğu: 0,80), iki demir mızrak ucu (uzunlukları: 0,41) (res. 32,b) mezarın sahibi prensin silâhlarını tamamlamaktadırlar [2].

Mezar odasının içinde, muhtelif yerlerde, alekser duvar kenarlarında, zengin ve mütenevvi tunç, cam ve toprak eserler vardır (res. 21) [3].

Lâhdin dışında bir tek gümüş eser bulunmuştur : uzun saplı bir maşrapa (sapile birlikte uzunluğu: 0,25) (res. 33). Romalıların sofraya servisinde «*argentum potorium*» a dahil olan ve «*trulla*» adını taşıyan bu maşrapalar, *simpulum*'lar gibi, büyük küpler dahilinde şarabı su ile karıştırmak, yahut bu kabil küplerden şarabı alıp kadehlere doldurmak için kullanılırdı. Muhtelif ebad ve şekilde ve alekser kulplarının üzerinde birtakım kabartma tezyinat ihtiva eden bu kabil maşrapalar pek mebzuldürler; bunlara Hildesheim ve Boskoreal definelerinde dahi rastlamak kabil olmuştur [3]. Bu maşrapanın, biraz ilerisinde bulunan iki kulplu uzun bir şarap testisiyle (res. 52) alâkadar olması muhtemeldir. Lâhdin karşı tarafında daha büyük ve daha derin uzun saplı bir tunç «*trulla*» dahi bulunmuştur [4] (res. 34).

Lâhdin baş ve ayak uçlarında birer şamdan duruyordu (res. 35). Bu şamdanların birincisi aslan pençesi şeklindeki üç ayağı, şakulî yivli ince ve narin gövdesi, «*kalatos*» şeklindeki başlığı ve kenarı yumurta frizi ile süslü kandil tabağı ile normal Romen şamdanlar

[1] Bu zırhlı elbiselere dair umumi olarak: Daremberg - Saglio, *Dictionnaire des Antiquités grecques et romaines* III, 2, sah. 1315. — I, 2, sah. 966. — Pauly-Wissowa, *Realenzyklopaedie* VI, A, 1, sah. 335-336 (Fr. Lammert). Cenubî Rusyada bulunmuş olan pullara dair: S. Reinach, *Antiquités du Bosphore Cimmérien*, sah. 75, levha XXVII, 4-6.

[2] Mümasil mızrak uçlarına Bulgaristanda, M.s. I inci asra aid olan Ayazlar hüyüğünde tesadüf edilmiştir (*Bulletin. de l'Institut. arch. Bulgare* V, 1928/29, s. 51, res. 77).

[3] Hildesheim: Pernice-Winter, *Der Hildesheimer Silberfund*, sah. 71 v. s., levha 43-46. Boskoreal: Mon. Piot V, No. 51-54, ve sah. 247-248.

[4] Bu maşrapalara dair mufassal bir surette: H. Willers, *Neue Untersuchungen über die römische Bronzeindustrie von Capua und von Niedergermanien*, 1907, sah. 73 v. s.

serisine dahil olmaktadır (yükseklik 1,37) [1]. İkincisi ise kamış taklit eden boğumlu ve yapraklı ayak ve gövdesiyle, kandil tabağını taşıyan ve üç ince kamış dalından müteşekkil üst kısmı ile daha enteresan ve daha nadir bir şamdan tipini temsil etmektedir (yükseklik : 0,95). Bu kabil üslûplaştırılmış kamışların Pompeyide, ikinci ve üçüncü nakış üslûbuna ait freskler üzerinde tasvir olunduğu görülmektedir [2].

Bu şamdanların üzerlerinde tunc kandiller vardı. Birinci şamdanın yanında, yere düşmüş olarak, zarif bir şekilde üslûplaştırılmış yaprak şeklinde bir kulp ve yağ hazinesinin üzerinde bir kapak ihtiva eden, (res. 36 a) ikincisinin yanında ise, yukarı doğru kıvrılmış ve bir yunus balığı başıyla nihayetlenen bir kulpla tezyin edilmiş diğer bir kandil bulunmuştur (res. 36 b). Buldukları esnada, bu kandillerin ağızlarında, tamamiyle yanmamış olan fitilleri dahi mevcuttu [3].

Lâhdin garp tarafında, birinci şamdanın yanında, bir el feneri bulunmuştur (yükseklik : 0,24, kutru : 0,13). Bu fener, yağdanlık ve fitil muhafazasını muhtevî yuvarlak bir tepsi, bu tepsiye iki şakulî kol ile raptedilmiş bir çember ve bu çemberin üzerine oturan nısıf kubbe şeklinde delikli kapak, bu kısmı taşıma mahsus zincirler ve birbirini amuden kateden iki taşıma kolundan ibarettir (res. 37). En karakteristik nünuneleri Pompeyi ve Herkulaneum'da bulunmuş olan ve S. Lösckke tarafından [4] esaslı bir surette tetkik edilmiş olan bu fenerlerde iç yağı kullanıldığı, fenerin etrafının camla değil, fakat rutubet ve hararete karşı iyi mukavemet eden ve ince levhalar halinde kesilen sığır boynuzları ile kaplanmış olduğu tesbit edilmiştir. Vize fenerine pek benziyen, fakat daha iyi muhafaza edilmiş olan bir fenere Boskoreal'de bulunmuş ve

[1] Umumi olarak bakınız : Daremberg-Saglio, Dict. d. Antiqu. I, 2, sah. 834. E Pernice, Gefaesse und Geracte aus Bronze (Die Hellenistische Kunst in Pompeji IV), 1925, sah. 47 v. s.

[2] E. Pernice, ismi geçen eser, sah. 55 v. s.

[3] Birinci kandile müşabih bir kandil İstanbul müzesindedir. Aynı şekilde bir kandil ise Kahire müzesinde bulunmaktadır: C. C. Edgar, Greek Bronzes, 1904, sah. 38, No. 27781, levha XI. — Kulpları yukarı kalkık olan ve bir hayvan başıyla nihayetlenen kandiller mebzuldürler: Daremberg-Saglio, Dict. d. Antiqu. III, 2, sa. 1327-28, res. 4591, 4596. - A. Mau, Pompeji in Leben und Kunst, sah. 367, res. 198. - Collection Gréau, Bronzes antiques 75,348. - Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare V, 1928-29, sah. 35, res. 40 (M. s. 1 inci asra ait Elehça tümülüsü).

[4] S. Loeschke, Antike Laternen und Lichthauschen. Bonner Jahrbücher 118 (1909), sah. 370 v. s.

bilâhare Berline nakledilmiş olan tunç definesinde rastlamak kabil olmuştur (res. 38) [1]. Bulgaristanda, Karaağaç tepesinde, M. s. 1inci asra ait bir mezarda, buna mümasil bir fener meydana çıkarılmıştır [2].

Tunç vazolar meyanında iki büyük vazoyu zikredebiliriz (yükseklik: 0,34) (res. 39). Takriben 8 litre su alan ve profili elâstiki bir münhani şeklinde olan bu vazolar kuvvetli ve süslü kulp-ları havidirler. Kulpun alt kısmında, başında bir «stefane» taşıyan bir kadın büstü bulunmakta, küpün yuvarlak ağzına intibak eden üst kısmı ise iki tarafa mütenazır bir şekilde uzanan kuş başlarıyla nihayete ermektedir. Biribirinin üzerine vazedilmiş ince uzun yaprak dilimleriyle tezyin edilmiş olan kulpun mütebaki kısımlarının üzerinde, yukarı doğru kalkmış palmet şeklinde bir yaprak göze çarpmaktadır. Burası, suyun yahud diğer bir mayiin kolayca dökülebilmesi için, başparmağa bir istinad noktası teşkil etmektedir. Bu kabil vazolar Napoli müzesinde yahud yukarda zikrettiğimiz Boskoreal tunç eserleri meyanında mevcuddurlar [3].

Gövdesi yayvan ve basık, ağzı üç dilimli olan ve elâstiki bir münhani vücade getiren bir kulp ihtiva eden küçük bir ibrik dahi zikre lâyıktır (yükseklik: 0,13), (res. 40). Kulpun üst kısmında başparmağa istinat teşkil etmek üzere yapılmış bir çıkıntıyı haiz olan bu ibrik ihtimal ağır bir mayi, meselâ zeytinyağı vazosu olarak kullanılıyordu. Mümasil parçalar Pompeyi ve Boskoreal'de bulunmuşlardır [4].

Ağzı yonca yaprağı şeklinde üç dilimli olan ve süslü bir kulp ihtiva eden ayaklı bir şarap ibriği (oinochoe) işiliğinin güzelliği ve şeklinin zarafeti ile temayüz etmektedir (yükseklik: 0,16), (res. 41). Kulpun alt kısmında bir kadın maskesi (ihtimal bir Menad) bulunmakta, üst kısmında ise, gayet spiritüel bir şekilde, şaraba pek haris olan kel başlı bir Silen vazunun ağzını kucaklamış bu-

[1] E. Pernice, Bronzen aus Boscoreale. *Archaeologischer Anzeiger* 1900. sah. 193, res. 22-23.

[2] *Bulletin de l'Institut archéologique Bulgare* V, 1928-29, sah. 24 v. s., res. 25.

[3] Napoli, Museo Nazionale: Museo Borbonico XII, levha 58, 3-4. - Schreiber, *Alexandrinische Toreutik*, sah. 334-35, res. 82, 86. - Boskoreal: *Archaeologischer Anzeiger* 1900, sah. 189-190, res. 17.

[4] Pompeyi: Avellino, *Mem. d. R. Accad. Ercolanese di Archaeologia* IV, 1853, sah. 99 v. s., levha 9. H. Willers, *Neue Untersuchungen*, sah. 70 v. s. res. 41, - Boskoreal: *Archaeologischer Anzeiger* 1900, sah. 187, res. 13.

lunmaktadır. Mümasil vazolar Bulgaristanda M. s. 1 inci asra ait Alikaria ve Elehça tümülüslerinde meydana çıkarılmıştır [1].

Basık ve yayvan gövdeli, kalın boyunlu ve iki kulplu tezyinatsız bir vazo (yükseklik : 0,17) (res. 42) aynı seriye dahil olmaktadır.

Uzun ve musanna saplı tava şeklinde yayvan iki kap «patera» adını taşımakta ve İtalyada, yahut Romanın tesiri altında kalmış memleketlerde mebzulen bulunmaktadır. Bunlardan Vizede iki tane bulunmuştur. Birincisinin sapının bir ucunda bir Satir başı, yayvan kısım ile iltisak peyda eden diğer ucunda ise Diyonizos mezhebinde bir rol oynayan bir keçi başı vardır (sapı ile birlikte uzunluğu: 0,29; yayvan kısmın kutru: 0,15) (res. 43) [2]. İkincisinin sapı ise uzun burunlu bir köpek başıyla nihayete ermektedir (sapı ile birlikte uzunluğu: 0,29; yayvan kısmın kutru: 0,17) (res. 44). Bu kapların itinalı bir surette yapılmış ve saplarının tezyin edilmiş olması bunlarda, yalnız yemek pişirilmediğini, fakat pişirilmiş yemeğin sofraya getirildiğini muhtemel kılmaktadır.

Res. 45 de görülen yayvan bir kap yahud lenger (kutru: 0,28; yüksekliği: 0,11) iki kulp ihtiva etmekte ve bu kulpların kâseye intibak eden uçları yılan başlarıyla nihayete ermektedirler. Bu kabil lengerler Lüleburgazda, Bulgaristan tümülüslerinde, yahud Boskoreal tunç definesinde bulunmuşlardır [3]. — Yuvarlak kapaklı ve iki demir kulplu bir tencere dahi burada zikre şayandır (kutru: 0,33; yüksekliği: 0,10) (res. 46).

Cam eserler meyanında uzun mahrutî gövdeli, uzun boyunlu ve tek kulplu üç sürahiye zikredebiliriz (yükseklikleri: 0,28) (res. 47). Oldukça şeffaf mavimtrak camdan yapılmış olan bu sürahilerin gövdeleri üzerinde ince ufki beyaz çizgiler göze çarpmak-

[1] Welkow, Bulletin de l'Institut archéol. Bulgare V, 1928-29, sah. 27, res. 26-28. Elehça : aynı yerde, sah. 36, res. 45.

[2] Her ne kadar bu kabil tavaya benzer kaplar muhtelif yerlerde ve bilhassa Bulgaristan tümülüslerinde mebzulen bulunmuş iselerde ekserisinin sapı bir köç başile nihayetlenen bu kapları burada birer zikretmekten sarfınazar ediyoruz. Lüleburgaz - Umurca B hüyükünde bulunmuş olan iki patera'yı mukayese ediniz: A. Müfid Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi, levha XVII, res. 25) Vize patera'sında bulduğumuz kulp tezyinatı oldukça nadirdir. Alikaria hüyükünde bulunmuş olan bir patera'yı mukayese ediniz: Bulletin de l'Institut Archeol. Bulgarev, 1928/9, sah. 29, res. 30-31,

[3] Lüleburgaz lengeri henüz neşredilmemiştir. Bulgaristanda Karağaç tepesi: Bulletin de l'Institut Arch. Bulgare V, 1928/9, sah. 22, res. 18-19. Boskoreal: Archaeologischer Anzeiger 1900, sah. 190, res. 18.

tadır. Bunlardan maada odanın şimali garbi köşesine doğru toplu, fakat maalesef büyük bir kısmı tavandan düşen sıvalar tarafından kırılmış bir halde, ince ve şeffaf sarı camdan mamûl bir hayli tabak, kadeh ve kapa rastlanmış, bunlardan bir kısmının bilâhare terkibine imkân hasıl olmuştur. Bu sayede dört esas şekil tesbit etmek kabil olmuştur: Yassı ve yan cidarları pek alçak ve hemen hemen şakuli olan tabaklar (res. 48, a); daha küçük ve yukarıya doğru genişliyen mail cidarlı kaplar (res. 48, b); ayaklı ve oldukça derin kâseler (res. 49, a); ağızlarına doğru darlaşan derin kadehler (res. 49, b). O devirde hiç şüphesiz tunç ve hatta gümüş eserler kadar kıymetli olan bu cam asarın açıkta bulunmayub tahta bir çekmeçe içinde hıfzolundukları anlaşılıyor. Bunların yanında bulduğumuz demir çiviler, kâbartma şeklinde sığır başlarile müzeyyen tunç kilid mahfazası, kilid kolu, sürgü ve anahtar bakıyeleri bu hususu teyid etmektedirler. Bu camlardan maada odanın muhtelif yerlerinde mavimtırak, yahud sarı, daha adi bir camdan mamûl, mahrutî gövdeli ve uzun boyunlu vazolar bulunmuştur.

Toprak eserler meyanında geniş gövdeli, kalın ve basık ağızlı ve tek kulplu kırmızımtırak kahve rengi üç destiyi zikredebiliriz (yükseklikleri: 0,49; 0,41; 0,46) (res. 50 a-b, 51 d). Lâhdin yanında, garb tarafında, bulunmuş olan iki kulplu ve uzun gövdeli bir şarap küpü calibi dikkattir (yüksekliği: 0,87) (res. 52). Bu küpün gövdesinin sivri bir şekilde nihayete ermesi bunun kısmen toprağa gömülmek için yapılmış olduğunu göstermektedir. Yukarıda tarif ettiğimiz gümüş maşrapanın bu küple alâkadar olduğu anlaşılıyor. Bu büyük küplerden maada mahrutî gövdeli ve uzun boyunlu iki aded küçük vazo dahi bulunmuştur.

A hüyüğünün takriben 50 m cenubu garbisinde, alçak ve yayvan bir tepe vardı (kutru: 30 m.; yüksekliği: 4 m.). Tarafımızdan B harfile gösterilen ve A hüyüğü ile birlikte 13 Ağustosta kazılmağa başlanılan bu hüyüğün orta kısmında, şark - garp istikame-tinde, 10 m genişliğinde bir tranşe açtık (res. 53). On dört günlük bir ameliyeden sonra, 27 Ağustosta, tepenin ortasında ve bugünkü tarla zemininden 0,50 m. aşağıda, yan yana iki mezar bulduk (1 inci mezarın genişliği: 0,55 m.; uzunluğu: 2,05 m. İkinci mezarın genişliği: 0,60 m.; uzunluğu: 1,65 m.). Bu mezarlar şöyle yapılmışlardı: İlk evvelâ zemin düzlenmiş, bu zemin üzerine ölülerin külü ve muhtelif eşya vazolunmuş ve bunların üzerleri balık sırtı şeklinde biri biriyle birleştirilmiş kalın ve kenarlı tuğlalarla örtülmüştü. Toprağın

tazyikiyle tuğlalar kırılmış ve çökmüş olduğundan bu iki mezar res. 55 de görülen şekli almıştı. Tuğlalar kaldırıldıktan sonra büyük mezarın içinde şu eserleri bulmak kabil olmuştur: Şark ucunda bir çelenge aid oldukları anlaşılan 58 adet meşe yaprağını taklid eden, kenarları tırtıllı altın yaprak ve bunların arasında mahrutî gövdeli ve uzun ağızlı bir şişe ve iki kulplu bir kap. Mezarın orta kısmın da etrafı altınla çevrilmiş kırmızı bir taş ve bunun altında aşağıya doğru sarkan iki ince koldan müteşekkil basit bir küpe (res. 56, a), altın bir zincire geçirilmiş yarım ay şeklinde bir askıyı havi bir gerdanlık (zincirin uzunluğu: 0,38; yarım ayın kutru: 0,03) bulunmuştur. Askı orta kısmında rozet şeklinde mavi bir cami ihtiva etmekte ve buun iki tarafında ve uçlarında palamutlarla, orta kısmında ise altın tellerle «filigran» tekniğinde yapılmış çiçek ve yapraklarla tezyin edilmiş bulunmaktadır (res. 56, b) [1]. Orta kısımlarında bugün mevcut olmyan taşların mahfazası olarak yapılmış beyzî bir kısım ihtiva eden ve üzerleri kabartma nokta yahut hatlarla tezyin edilmiş geniş bir şeritten ibaret olan iki adet altın bilezik (iyi muhafaza edilmiş olanın kutru: 0,055. şeridin genişliği: 0,02) (res. 56, c - d) dahi calibi dikkattir. Aynı yerde bulunmuş olan iki adet yüzükten birincisinin beyaz cam sathı üzerinde arkasında ok mahfazası bulunan ve kısa kollu bir himation giymiş olan ilâhe Artemis tasvir olunmuştur (res. 23, c ve 56,e).— Mezarın garp ucunda bulunmuş olan tunç eserler ise A mezarı eserlerine benzemektedirler. Rutubetin tesiriyle pek fazla bozulmuş olan bu eserler meyanında iki kulplu bir lenger ve bu lengerin içinde, uzun ağızlıklı bir tunç kevgir, bir tunç kandil, muhtelif toprak ve cam uzun ağızlı vazolar, lengerin yanında yayvan tava şeklinde bir kap yahut ağzı üç dilimli musanna kulplu bir «oinohoe»

[1] Bu kabil yarım ay şeklinde askılar zincirli, yahud zincirsiz olarak, Romalılar devrinde revaçtadırlar. Bakınız: F. H. Marshall, Brit. Mus. Catalogue of the Jewellery, 1911, levha 57, No. 2719, 68, No. 2920, 2932-2934. Vize askısının üzerindeki tezyinata müşabih tezyinat M. s. 1 inci asra aid bir kolyeyi meydana getiren altın üstüvaneler üzerinde bulunmuştur: Marshall, ismi geçen eser) No. 2697, levha 57. Marshall buna benzeyen bir parçanın Pompeyide bulunmuş olduğunu kaydetmektedir: Trollope, Illustrations of Ancient Art (1854), levha 25, res. 5). Bu kabil yarım ay seklinde askılar (μηνίσκοι, lunulae) muska olarak kadınlar ve çocuklar tarafından kullanılırdı (Marshall, ismi geçen eser sah. XLVI). Aynı mezarda, bulduğumuz altın yüzüğün taşı üzerinde bir ay ilâhesi olan Artemis = Bendis'e tesadüf etmemiz, bu gerdanlığın bu ilâhe ile alâkadar olduğunu muhtemel kılmaktadır.

zikre şayandırlar (res. 54). Mezarın garp ucunda bulunmuş olan mahrutî gövdeli ve uzun boyunlu bir cam vazo dahi calibi dik-kattir. İkinci mezarın içinde ölünün külünden maada pişmiş topraktan mamûl bir takım heykelcik bakiyelerine rastlanmış ve bunlardan ikisini terkip etmek kabil olmuştur. Üzerlerinde boya bakiyeleri ihtiva eden bu heykelcikler (yükseklik: 0,18) (res. 57) dış satırları grifonlarla tezyin edilmiş kırmızı bir kaide üzerinde oturmakta ve ellerinin birinde meyvaya benzeyen (nar?) bir cisim, diğesinde ise rozet şeklinde bir kâse tutmakta ve bunları çalpare gibi birbirine vurmaktadırlar. Çocuklar şişman ve basık vücut ve başlariyle temayüz etmekte, çıplak olup boyunlarında yalnız bir kolye taşımaktadırlar. Bu çifte mezarın şimalinde dikine vazedilmiş bir tunç şamdan bulunmuştur. Natamam bir şekilde meydana çıkarılan bu şamdan yivli gövdesinin üzerinde kompozit bir sütun başlığı ve bunun üzerinde, dış satırları musanna «kalatos» şeklinde bir kısım ihtiva etmektedir. Bulgaristanda, Elehça tümülü-sünde mümasil bir parçada olduğu gibi [1] başlık ile «kalatos» arasında kandil tabağına müşabih bir kurs bulunmuş olması muhtemeldir.

Bu eserler büyük mezarın bir kadına ve küçük mezarın, toprak heykelciklerin ima ettiği veçhile, bir çocuğa ait olduğunu göstermektedirler. Diğer taraftan B hüyükünün A hüyükünün yanında oluşu ve aynı devire ait bulunuşu bu iki hüyükün sahipleri arasında bir karabet mevcut olduğunu muhtemel kılmaktadır. B hüyükünün A hüyükünün sahibi kıral yahud prensin karısı ve çocuğuna ait olduğunu söylersek, zannederim, hakikatten pek fazla uzaklaşmamış oluruz.

B hüyükünün takriben 80 m cenubunda tarafımızdan C harfile gösterilmiş olan üçüncü bir hüyük kazılmış (kutru: 50 m.; yüksekliği: 2,5 m.) ve hüyükün cenubu şarkî kısmında ve 2,5 m derinlikte geniş bir ateş mahalline rastlanmış ve küller arasında, bir hüsnü tesadüf eseri olarak, üzerinde tüyleri mevcut kır bir atın deri parçaları bulunmuştur. Bu keşif bu tepenin bir ata (hiç şüphesiz A hüyükünün sahibi prene aid bir ata) aid olduğunu göstermektedir[2].

Bu hüyükler grupunun haricinde, bunların takriben 500 m. sarkında tarafımızdan D harfiyle gösterilen bir hüyükte (kutru: 35 m., yük-

[1] Bulletin de l'Institut arch. Bulgare V, 1928-29, res. 48/49, sah. 32 ve 38.

[2] Trakların atlara büyük ehemmiyet verdikleri malûmdur (A. Müfid Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi, sah. 11-12). 1939 senesinde, F hüyükünde dahi bir at iskeletine rastlanmış olduğunu yukarıda (sah. 93) söylemiştik.

sekliği : 7 m.) üç hafta kadar çalışmış ve tepenin hemen hemen dörtte üçünü kaldırmış olduğumuz halde hiç bir mezara rastlayamadık. Bu tepenin boş olduğunu kabul etmemiz lâzımgeliyor [1].

Yukarıda gözden geçirmiş olduğumuz eserlerin heyeti umumiyesine bir nazar atfedecek olursak altın ziynet eşyasının ve gümüş kadeh ve diğer asarın Romen olduklarını ve lüks eşya olarak Trakya'ya ihraç edilmiş, yahud Romalılar tarafından, bunların himayesi altında bulunan şarkî Trakya kırallarına yahud prenslerine, hediye olarak, gönderilmiş olduğunu kabnl edebiliriz [2]. Bilhassa gümüş eserlerin Hildesheim, Boskoreal defineleri eserleri ve Pompeyi'de bulunmuş olan asar ile pek yakından akraba oluşu bu hususu vazih bir surette göstermektedir [3]. Fakat altın ve gümüş eserlerden maada tunç eserleri dahi İtalyaya izafe etmek mecburiyetindeyiz. Burada tunç sanayiinin Kampanyanın merkezi Kapua şehrinde temerküz ettiği anlaşılıyor [4]. Esasen Vizede bulunmuş olan tunç eserlere müşabih, hattâ bunların hemen hemen aynı eserlere bir taraftan Mısır ve Suriye, diğer taraftan Bulgaristan, Almanya ve Fransa gibi memleketlerde rastlanmış olunması, bunların bir tek merkezde yapıilup muhtelif memleketlere ihraç edildiklerini teyid edecek mahiyettedir. Cam eserleri ve bilhassa şeffaf sarı

[1] Alpullu, Hasköy ve Vize D hüyüklerinde dahi hiç bir mezar emaresine rastlayamadık. Bulgaristanda bu kabil boş hüyüklere sık sık tesadüf olunmaktadır (B. Filow, Die Grabhügelnekropole beiDuvanlij in Südbulgarien, 1934, s. 156-17).

[2] Kıymetli altın ve gümüş asarın imâlât merkezlerinin en mühimlerinden birinin Roma olduğu anlaşılıyor (Marshall, ismi geçen eser, sah. XLIV).

[3] Gümüş vazoların menşe' meselesi arkeolojide bir hayli münakaşayı mucip olmuştur. İmparatorluğun ilk devirlerinde Roma sanatı üzerinde kuvvetli bir İskenderiye tesiri mevcut olduğu gayrı kabli inkârdır. Netekim bu zamana aid bazı gümüş ve tunç vazolar şekil, tezyinat ve teknik bakımından İskenderiye ile alâkadarlardır. Bu İskenderiye tesirleri üzerinde bilhassa Th. Schreiber durmuş ve kulpları kuşbaşılarla nihayete eren gümüş ve tunç vazoları İskenderiye malı olarak kabul etmiştir (Th. Schreiber, Alexandrinische Toreutik. Abhandlungen d. Saechs. Gesellschaft der Wissench. philos.- hist. Classe XIV). Drexel ise (Alexandrinische Gefaesse der Kaiserzeit. Bonner Jahrbücher 118, 1909, sah. 182 v. s.) maske ve hayvan frizlerini havi vazoları yine İskenderiye sanat muhitine izafe eylemiştir. Fakat bu hususta İskenderiyeden maada Anadolunun dahi bir rol oynamış olduğu anlaşılıyor (H. de Villefosse, Mon. Piot V, sah. 261-262). Bu muhtelif tesirler altında kalan ve o zamanın mühim sanayi merkezlerinden birini teşkil eden Romada dahi bu kabil vazoların imal edilmiş olduğunu kabul etmek zarureti vardır.

[4] Cato (De Agricultura, 135), Sueton (Caes. 81), Horas (Sat. 1, 6, 16) ve bilhassa Plinius (Nat. Hist. 34,95) e istinad eden H. Willers Kapua'nın imparatorluk devrinde tunç sanayiinin merkezi olduğunu tebarüz ettirmiştir (Willers, Die römischen Bronzeimer von Hemmoor, 1901, sah. 203 v.)

camdan mamûl asarı dahi Romen mamulâtı olarak kabul edebiliriz. Şu halde mahallî eser olarak yalnız toprak vazolar kalıyor demektir.

Fakat bazı eserler işçilik bakımından Romen olmakla beraber mahiyet bakımından Roma telâkkilerinden uzaklaşmaktadırlar. Bu meyanda Part - Sarmat ananesine dahil bulunan yüzükü miğferi, yahut pullu zırhlı elbiseyi zikredebiliriz. Mezar odasının dahilî tezyinatı ve lâhdin freskleri dahi, Roma tesirleri göstermekle beraber, cenubî Rusya mezar dekorasyonları grupuna dahil olmaktadır.

Bu mezarın Vizede hüküm süren şarkî Trakya kırallarından yahut prenslerinden birisine ait olması lâzımgeldiğine yukarda işaret etmiş-tik. Mezarın zenginliğini başka türlü tefsire imkân yoktur. Miğfer üzerinde bulduğumuz meşe çelengi, harp ganaimi taşıyan zafer ilâheleri mezkûr kiral yahud prensin harbe iştirak etmiş ve muvaffakiyetler elde etmiş olduğuna işaret etmektedirler. Meşe çelengi (corona civica), malûm olduğu veçhile, askerî bir nişan mertebesinde olup Romalı bir vatandaşın hayatını kurtaran bir Romalıya, birtakım imtiyazlarla birlikte, verilirdi. Binaenaleyh bu miğfer ya Roma için harbetmiş bir kiral yahut bir prene Romalılar tarafından hediye olarak, diğer kıymetli asarı ile birlikte, gönderilmiş, yahut, kendi milletinin anelerini unutmaksızın, Romanın tesiri altında kalmış olan bir hükümdar, kendisi için Romada bu kabil bir miğfer imal ettirmiştir.

Bu keşfiyattan Trakların ve bilhassa Vize mıntakasında oturan Ast'ların kültür seviyesi, dinî nazariyeleri ve ölüleri defnetme âdetleri hakkında umumî neticeler çıkarmaksızın [1] cesetlerin kâffesininin yakılmış olduğunu ve mezarların şark - garp istikametlerine müteveccih bulunduğunu söyleyebiliriz. Enteresan olan nokta tekml bu mezarlarda, ölüler yakılmış olmakla beraber, ceset mefhumunun canlı bir surette baki kalmış olmasıdır. Çünkü gerek A hüyükündeki taş lâhid gerek B hüyükündeki tuğlalarla örtülü mezar normal bir insan cesedini ihtiva edebilecek büyüklüktedirler.

Burada tesadûf ettiğimiz ilâhlar meyanında Diyonizos mühim bir mevki almaktadır [2]. Üzerinde diyonizyak semboller ihtiva eden gümüş kadeh ve diğer eserlerde (bilhassa tunç asar) bulduğumuz Satir, Silen, keçi ve yılan başları, şarap kadehi ve küplerinin mebzuliyeti bu hususu vazıh bir surette göstermektedir. İlâhe Atena'ya ise, mü-

[1] Bunu ancak bu havalide 35-40 kadar tümülüs kazdıktan sonra yapabiliriz.

[2] Trak ilâhı olarak, Diyonizos için: Pauly-Wissowa, Realenzyklopaedie VI A 1, sah. 488 v. s. (G. Kazarow).

sellah bir şekilde lâhdin içindeki yüzük üzerinde rastlıyoruz [1]. B kadın mezarında bulunmuş olan yüzük taşının üzerinde ilâhe Artemis'in tasvir edilmiş olması calibi dikkattir; malûm olduğu veçhile bu ilâhe Trakyada mahallî bir ilâhe olan Bendis ile hemeins addedilirdi [2]. Aynı zamanda bir ay ilâhesi olan Bendis ile kolyenin askısında bulduğumuz yarım ayın alâkadar olması pek muhtemeldir [51].

Son olarak bu mezarların tarihine dair birkaç söz söyleyelim. A mezarında bulunmuş olan gümüş ve tunç asarı tetkik ederken bunların Hildesheim yahud Boskoreal defineleriyle arzettikleri karabete müteaddit defalar işaret ettik. Elyevm Berlin müzesinde bulunan bu gümüş definesinin büyük bir kısmı, üzerlerindeki tezyinat bakımından Romada Farnezina evinin tezyinatı ile beraber gitmekte, binaenaleyh imparator Avgustus zamanına ait bulunmaktadır [52]. Boskoreal'de bulunmuş olan gümüş definesi [53] ve tunç definesi [54] bu havalinin

[1] Atena'nın Trakyada pek büyük bir itibare mazhar olmadığını bu ilâheye aid eserlerin azlığı göstermektedir. Bakınız: Pauly-Wissowa, Realenzyklopaedie VI A 1, sah. 526 (G. Kazarow).

[2] Pauly-Wissowa, Realenzyklopaedie III, sah. 269. Suppl. Bd. I, sah. 247. VI A 1, sah. 505 v.s.

[51] Yukarıda not 41 e bakınız.

[52] Elyevm Berlin müzesinde hizvolunan bu mühim defineye dair, yukarıda müteaddit defalar zikrettiğimiz Winter ve Pernice'in eserinden maada şu eserlere dahi müracaat olunabilir: E. Hübner, Zum Hildesheimer Silberfund, Archaeologische Zeitung 26, 1868, sah. 110 - 111. — F. Lenormant, Le trésor d'Hildesheim. Gazette des Beaux-arts 2, 1869, sah. 408 - 425. — R. Schöne, Zum Hildesheimer Fund. Hermes 3, 1869, sah. 469 - 479 — F. W. Unger, Der Silberfund von Hildesheim. Zeitschrift f. bild. Kunst 4, 1869, sah. 65 - 71. — E. Hübner, Zum Hildesheimer Silberfund. Archaeologische Zeitung 28, 1870/71, sah. 89 - 90. — F. Winter, Zum Hildesheimer Silberschatz. Archaeologischer Anzeiger 1897, sah. 115 - 131. — J. Lessing, Der Hildesheimer Silberfund. Archaeologischer Anzeiger 1898, sah. 32-39. — E. Winter - E. Pernice, Zum Hildesheimer Silberschatz II. Archaeologischer Anzeiger 1899, sah. 121 - 130.

[53] Müteaddit defalar zikrettiğimiz Mon. Piot V den maada bu defineye dair şu eserlere dahi bakınız: A. H. de Villefosse, Le trésor d'argenterie de Boscoreale. Gazette d. Beaux-arts 14, 1895, sah. 89-104. — Aynı müellif, Le trésor d'argenterie de Bosco - Reale. Comptes-rendus de l'Académie des inscriptions et belles lettres 4. S. 23, 1895, sah. 257 - 279, 472 - 482, 575 - 587. — E. Bonnaffé, A propos du trésor de Boscoreale. Gaz. d. Beaux-arts 15, 1896, sah. 112 - 120. — F. Winter, Der Silberschatz von Boscoreale. Archaeologischer Anzeiger 1896, sah. 74 - 87. — A. André, Le trésor de Boscoreale. Revue Archéologique 4. S. II, 1903, II sah. 342 - 343. — A. H. de Villefosse, L'argenterie et les bijoux d'or du trésor de Boscoreale. Paris, 1903. Bu mühim define elyevm Pariste, Louvre müzesindedir.

[54] Yukarıda zikrettiğimiz E. Pervice'in «Bronzen aus Boscoreale» (Archaeologischer Anzeiger 1900, sah. 177 - 198) adlı makalesinden maada Berlin müzesi tunç eserler kataloglarına dahi bakılabilir.

Vesüv'ün indifai neticesi harap olduğu M. s. 79 senesinden evvelki bir devre ait bulunmaktadır. Diğer taraftan Vize asarı Bulgaristanda M. s. 1 idci asra ait tümülüslerde bulunmuş olan asar ile beraber gitmektedirler [55]. Şu halde bu eserleri ve dolayısıyla A ve B mezarlarını M. s. 1 inci ve hattâ bu asrın ilk nısfına, ve A mezarının bir Trak kıralına ait olduğunu kabul ettiğimizde, M. s. 44 senesinden önceki bir devire ait olduğunu söyleyebiliriz. Vize mezar keşfiyatı, yalnız zenginlik ve tenevvü bakımından değil, fakat muhtelif kültürlerle arzettiği rabitalardan dolayı, zannımıza göre antik kültür, sanat ve dinler tarihinde mühim bir rol oynamaya namzettir. İleride yapılacak araştırmalarda bu keşfiyatın ortaya attığı birtakım meselelerin halli mümkün olacağına kani bulunmaktayız.

[55] Bilhassa Cambaztepe, Alikaria ve Elehça tümülüsleri.